

Hannah Ohlén Järvinen, Carl Wilén och Johan Örestig

Revolutionen mellan det förflutna och framtiden

Förra året hade hundra år förflutit sedan den ryska revolutionen 1917. I år är det femtio år sedan den revolutionära vågen svepte fram över världen 1968. Nästa år har sjuttio år gått sedan den kinesiska revolutionen 1949. Årtalen har kommit att symbolisera tre av de viktigaste revolutionära händelserna under 1900-talet, om inte under det moderna tidevarvet i sin helhet.

Även om revolutionens plats i den samtida politiska debatten inte är obetydlig, har den länge fått stå tillbaka, i värsta fall för en föreställning om att inga alter-

nativ över huvud taget existerar. Kanske kan jubileumsåren bidra till att blåsa nytt liv i diskussionen om revolutionen. Genom att blicka tillbaka på dessa historiska händelser kan vi förhoppningsvis återupptäcka framtiden som någonting öppet, ovisst och hoppfullt.

Revolutionens tidevarv

Enligt begreppshistorikern Reinhardt Koselleck finns det få ord som har en lika naturlig och utbredd hemvist i den moderna politiska vokabulären som »revolution«.¹ Ordet har emeller-

---

1. Reinhart Koselleck, *Erfarenhet, tid och historia. Om historiska tiders semantik* (2004), s. 87; jfr Hal Draper, *Karl Marx's theory of revolution. The politics of social classes* (1978), s. 17; Eric Hobsbawm, »The making of a >bourgeois revolution««, i *Social Research* volym 71, nr 3 (2004), s. 455.

tid inte alltid förknippats med radikala samhällsomvälvningar. Etymologiskt stammar det från latinet och betyder ungefär återgång. I förmodern tid användes det inom astronomin för att beteckna himlakroppars omlopp runt objekt som exempelvis solen. Ur detta perspektiv framstår revolution snarare som synonymt med restaurering eller återgång till en förfluten utgångspunkt inom ramen för en cirkulär tidsuppfattning. Det var först i och med det moderna samhället som revolution började beteckna förändring, utveckling och framsteg inom ramen för en linjär tidsuppfattning.²

Under denna tid kom revolutionsbegreppet inte bara att användas för att beskriva enskilda och avgränsade historiska omvälvningar. Man talade också om revolutionen i singularis för att beskriva ett allmängiltigt modernt fenomen. Redan år 1772 konstaterade den franske dramatikern Louis-Sébastien Mercier att »allt i denna värld är revolution«. Därmed föregrep han den begreppsliga utvecklingen i samband med den franska revolutionen 1789, då vad som tidigare betraktats som ett flertal revolutioner i isolering alltmer började absorberas i begreppet revolution och på det viset fick eget liv. Kondenseringen av ett antal av-

gränsade historier inom ramen för ett begrepp kallar Koselleck uppkomsten av en *kollektiv singularis*. Alltsedan 1789 har revolutionen varit en sådan kollektiv singularis genom att i sig innesluta alla enskilda revolutionära historiers förlopp och möjligheter.³

Revolutionsbegrettets spridning och centrala status har emellertid haft en baksida. Lika ofta som revolutionen förminskas till något banalt (vilket sker när den förstås som liktydig med social och teknisk förändring) utvidgas den till ett fantasifoster (vilket sker när den förstås som något slags ondskefull sammansvärjning).⁴ Och om uttrycket revolution lika gärna kan användas för att marknadsföra tandkräm, beskriva tekniska innovationer i bilindustrin och benämna urbaniseringsprocesser som för att analysera den arabiska våren, har den börda som begreppet fått axla blivit alltför tung. Om allt är revolution så är inget revolution; om allt är revolution går begreppet helt enkelt förlorat på grund av sin överflödighet.

Om revolutionens historia och teori ska bli en levande källa för det samtida politiska samtalet måste vi därmed lämna talet om *revolutionen* i allmänhet och fylla begreppet i kollektiv singularis med olika slags konkret teoretiskt och historiskt innehåll. Med fyra

2. Hannah Arendt, *On Revolution* (1963), s. 42–44, 55; Koselleck, *Erfarenhet, tid och historia* (2004), s. 95, 97.

3. Koselleck, *Futures past. On the semantics of historical time* (2004), s. 97.

4. Draper, *Karl Marx's theory of revolution* (1978), s. 17; Hobsbawm, »The making of ›bourgeois revolution‹« (2004), s. 455.

olika avsnitt som på olika och ibland motstridiga sätt gör nedslag i revolutionens anatomi, olika revolutionära konjunkturen och olika sätt att teoretisera revolutionära händelser och deras historiska sammanhang kan detta nummer av *Fronesis* förstås som ett försök i den riktningen.

Revolutionens historia och teori: fyra nedslag

De fyra tematiska avsnitten föregås av en nyskriven essä av Carl Wilén, som tar sin utgångspunkt i en strid om begreppet *borgerlig revolution* och den franska revolutionen som blossade upp i mitten av 1950-talet. Det faktum att denna historiestrid fortfarande pågår kan förklaras av att den borgerliga revolutionen har varit tätt förknippad med analysen av villkoren för de egendomslösas (proletariatets) revolution. De borgerliga revolutionerna, inte minst den franska 1789, har fungerat som måttstockar, inspirationskällor och vägledande exempel när olika revolutionära rörelser har försökt nå längre genom att uppfylla deras löften och/eller upphäva deras begränsningar. Wiléns essä försvarar en modifierad version av begreppet borgerlig revolution mot de angrepp som syftat till att förkasta det helt och hållet och kan därför ses som en inlaga i denna strid.

Ett utmärkande drag hos revolutioner är att de sätter i fråga gängse övertygelser, beteendemönster och gränsdragningar. Som sådana får de

återverkningar långt bortom de sammanhang som de förknippas med. Numrets första avsnitt samlar texter som på olika sätt behandlar den ryska revolutionen under 1917 som en världshistorisk händelse vilken gav ekon över större delen av världen. Det är rent av svårt att överskatta dess effekter på den politiska utvecklingen i världen. I land efter land ställdes frågan om vad händelsen innebar, inte bara för den nya rådsrepubliken utan för kämpande människor över hela planeten. Revolutionen väckte både hopp och fruktan. Radikala rörelser hoppades att omvälvningen, i likhet med kapitalismen, inte skulle känna några nationsgränser utan steg för steg sprida sig till nya områden. Konservativa och liberala krafter fick klart för sig att det revolutionära hotet var högst närvarande även på hemmaplan. Även om det är svårt att bedöma exakt hur betydelsefullt detta hot var, så var det utan tvekan en viktig faktor bakom den klasskompromiss som präglade den politiska utvecklingen under lång tid därefter.

I det första bidraget i detta avsnitt visar Karin Jonsson hur den svenska debatten om den ryska revolutionens betydelse tog sig uttryck inom de tre grenar av arbetarrörelsen som dominerade under den här tiden: socialdemokratien, vänstersocialismen och syndikalismen. I samband med Jonssons artikel återpublicerar vi två debattinlägg om den ryska revolutionen och skiljelinjen mellan social och politisk revolution, författade av socialdemokraten Gustav

Möller och vänstersocialisten C. N. Carleson i kölvattnet av 1917.

Vidare presenterar Sam Carlshamre två exempel på hur oktoberrevolutionen gav genklang utanför det vita Västeuropa. Den indonesiske revolutionären Tan Malaka diskuterar i ett inlägg från Kominterns tredje kongress sambandet mellan folklig religiositet, antiimperialism och social revolution i de koloniserade länderna. För den afroamerikanske poeten Claude McKay erbjuder den ryska erfarenheten ett fönster mot ett annat liv, där frågor om ras inte spelat ut sin roll eller ställts åt sidan, men fogats in i ett annat, på samma gång utopiskt och konkret sammanhang, bortom den amerikanska kapitalismens eviga återskapande av rasismens logik.

Ytterligare ett problem rör den tidliga avgränsningen av revolutionsbegreppet. Vilka förutsättningar och villkor måste vara uppfyllda för att vi ska kunna tala om revolution? En linje i denna pågående debatt är att revolutionen är ett specifikt modernt fenomen. Det andra avsnittet i detta nummer fokuserar på relationen mellan modernitet, kapitalism och revolution. I ett nyöversatt utdrag ur boken *On Revolution* från 1963 argumenterar Hannah Arendt för att revolutionen blir möjlig först i och med det moderna samhällets explosiva förening av idéer

om universell frihet och jämlikhet och den faktiska potentialen att förverkliga dessa ideal, samtidigt som detta samhälle paradoxalt nog står i vägen för dess realiserande. För Arendt betyder detta att tidigare resningar och uppror bör betraktas som något kvalitativt annorlunda än den moderna revolutionen.

Men det moderna samhället är också kapitalistiskt, vilket Arendt har kritiserats för att inte ta tillräcklig hänsyn till. I ett nyskrivet bidrag argumenterar Johan Örestig för en dialektisk läsning av Arendts *On Revolution*.⁵ Dialektik har getts många olika betydelser. I detta fall handlar det om att läsa Arendts revolutionsanalys i termer av »abstraktioner«, det vill säga att en del eller delar av verkligheten tillfälligt skiljs ut i syfte att utveckla en djupare förståelse av vissa specifika relationer och processer i den sociala verkligheten.⁶ Genom att skära ut det politiska lyckas Arendt utkristallisera motsättningar och paradoxer i den moderna politiska formen som ekonomistiska teorier tenderar att osynliggöra. Det handlar inte minst om motsättningen mellan upplysningens norm om universella rättigheter och uppkomsten av vad Arendt kallar »det sociala«, som undergräver möjligheten att realisera sådana rättigheter. Men om analysen stannar där blir den ensidig och missvisande. Därför måste,

5. Se även Michael Heinrich, »Världsåskådning eller strategi – om dialektik, materialism och kritik i kritiken av den politiska ekonomin«, i *Fronesis* nr 36–37 (2011).

6. Paul Paolucci, *Marx and the Politics of Abstraction* (2012), s. 17.

menar Örestig, analysen fortsätta med vidgade abstraktioner där den politiska formen relateras till mer grundläggande moderna förhållanden, i synnerhet kapitalets logik.

Ytterligare en konsekvens av att revolutionen är modern är att det var under moderniteten som föreställningen om kollektivt handlande med potential att förändra historiens lopp uppstod. Antagligen har proletariatet varit ett av de mest omdiskuterade politiska subjekt som ska kunna stå för ett sådant handlande. I det avslutande bidraget i detta avsnitt konstaterar Anselm Jappe att detta subjekt i dag lyser med sin frånvaro. Det verkar som om kapitalismen är mitt uppe i ett långsamt sammanbrott trots att den socialistiska arbetarrörelsen länge försvagats. I linje med den värdekritiska tradition som han ingår i spårar Jappe sammanbrottets orsaker till kapitalismens inre motsättningar. Han menar att idén om ett historiskt nödvändigt revolutionärt subjekt står i vägen för våra möjligheter att förstå och möta denna pågående övergång till någonting annat.

I numrets tredje avsnitt återkommer frågan om vilka subjekt som har potential att utmana kapitalismen. Här handlar frågan om hur förhållandet mellan klass, rörelse och parti förändras med kapitalismens olika faser. Ett återkommande mönster i senare

års mobiliseringar är att människor ockuperar fysiska platser, ofta centralt belägna torg eller byggnader. Judith Butler förstår fenomenet som en manifestation för »rätten att träda fram«:⁷ att människor i en tidsålder som på många plan är digitaliserad ger sig ut på gatorna och tar över fysiska platser med sina fysiska kroppar. Denna ockupationsbaserade strategi har väckt en ny debatt om vilka subjekt som kan utmana det kapitalistiska systemet. I boken *Communal Luxury* argumenterar litteraturvetaren Kristin Ross för att Sovjetunionens sammanbrott har gjort det möjligt att omformulera den symboliska kraften och budskapet i historiska händelser.⁷ Längre dominerade den ortodoxa marxist-leninistiska synen på Pariskommunen som en ofullbordad förlaga till den ryska revolutionen. I dag, när detta paradigm försvagats, kan rörelser återupptäcka och återuppväcka bortträngda sidor av Pariskommunen vilka i sin tur kan inspirera till en radikalisering av rörelserna.

Flera ledande teoretiker och aktivister pekar på begränsningarna hos dagens proteströrelser. Förutom att de i första hand är reaktiva och därmed inte bygger alternativ, ifrågasätter man avsaknaden av ledarskap. I detta nummer introducerar vi texter av två viktiga röster i denna debatt. Jodi Dean argumenterar för ett återupprättande av partiformen.

7. Judith Butler, *Notes Toward a Performative Theory of Assembly* (2015), s. 24.

8. Kristin Ross, *Communal Luxury. The Political Imaginary of the Paris Commune* (2015).

I en kritik av Michael Hardt och Antonio Negri menar hon att de tycks betrakta kapitalismens övergång till något annat på ett slags passivt *business as usual*-sätt. Om kapitalismen själv producerar antagonistiska former och praktiker som sprids och gradvis upphäver den, behövs ingen diskussion om vad rörelser aktivt bör göra. I stället handlar det om att påskynda en redan pågående process. I kontrast till ett sådant synsätt menar Dean att revolutionen förutsätter en revolutionär praktik, där subjekt aktivt utvecklar politiska former som radikalt bryter med det rådande, och där är partiformen central.

Den andra texten är ett kapitel ur Hardts och Negris senaste bok *Assembly*.⁹ Även om denna text inte är skriven i polemik mot Dean, fångar den skillnaderna i perspektiv dem emellan. Hardt och Negri argumenterar mot idén om partiet som ett sätt att centralisera kamper. Snarare handlar det om att vända på rollerna för rörelsers ledare och vad de kallar multituden. Medan ledarnas uppgifter inskränker sig till kortsiktiga taktiska frågor, ligger det strategiska initiativet hos multituden. I stället för begreppsliga storheter som »folket« eller »arbetarklassen« talar Hardt och Negri om multituden för att beskriva ett revolutionärt subjekt som inte är knutet till vare sig den moderna nationalstatens eller industrikapitalismens logik. Detta subjekt

förkroppsligar de motsättningar som kännetecknar kapitalismens nuvarande globala form, vad de kallar Imperiet. Multituden förenas genom sin heterogenitet snarare än genom gemensamma klassintressen. Den utvecklar en allt högre grad av självständighet och komplexa nätverk och samarbetsformer som successivt undergräver det kapitalistiska systemet.

Idén om revolutionen är också förknippad med drömmar om en radikalt annorlunda framtid. Därför har den avfärdats som orealistisk, som naiva människors önsketänkande om hur världen borde vara beskaffad utan hänsyn till världen sådan den faktiskt är. I grund och botten träffar denna kritik i regel vad som kan kallas »abstrakt utopism« snarare än tänkande om revolutionens möjlighet i allmänhet. Den abstrakta utopismen handlar om idéer och visioner som diskuterar framtidens skepnader utan att ta hänsyn till samtidens villkor och de aktörer som har potential att handla kollektivt för att bidra till en annan framtid. Det utopiska konstrueras genom en *abstraktion* från de omständigheter som är för handen givna. Men det finns andra sätt att tänka kring frågan om utopi och revolution, och det är några av dessa som står i centrum det fjärde avsnittet.

Ett sätt är att försöka knyta diskussionen om framtiden till en undersökning av de konflikter, motsättningar

9. Boken ges ut på Tankekraft förlag under hösten 2018 i översättning av Mathias Wäg.

och kollektiva subjekt som *här och nu* potentiellt kan leda till ett samhälle som *ännu inte existerar*. Den text av Étienne Balibar som vi publicerar i detta avsnitt befinner sig inom ramen för en sådan tankefigur. Balibar intresserar sig för ett vägskalet mellan vad han kallar ett »machiavelliskt« och ett »messianskt« moment hos den unge Marx, där förhållandet mellan revolutionens och den sociala förändringens subjekt och historien står på spel. Balibar argumenterar för att inget av dessa moment kan beskyllas för att vara »teleologiskt« i den meningen att det utgår från att proletariatets revolutionära handlande är historiens mål. Därigenom söker han sig bortom den etablerade uppfattningen att den marxiska teorin om den proletära revolutionen skulle vara deterministisk.

I ytterligare en översatt text, av Luc Boltanski, behandlas uttrycket »absolut revolution« så som det har utvecklats från den franska revolutionen och fram till i dag. För Boltanski är »maj 1968« i Paris en vattendelare. Tidigare hade den absoluta revolutionen varit tätt förknippad med den antikapitalistiska vänstern och den »sociala kritiken« mot ojämlikhet och exploatering. I kölvattnet av 1968 var det till slut den »kulturella kritiken« mot samhällens likformighet som vann överhanden och till slut införlivades av näringslivet som en strategi för att oskadliggöra den sociala kritiken. Den absoluta revolutionen blev i sin tur en del av de politiska konflikterna på reproduktionens område (sexualitet, hemarbete, familj

etc.). Ur detta perspektiv framstår det utopiska tänkandet inte som verklighetsfrämmande, utan snarare som en spegelbild av den historiska sociala och politiska situationen.

Håkan Thörns nyskrivna artikel polemiserar mot Boltanski genom en analys av hur 1968 gestaltade sig i USA, där den sociala och den kulturella kritiken var tätt sammanknutna. Förhållandet mellan social och kulturell kritik manifesterades av det nära förhållandet mellan protesterna mot fabriken (som exploaterar människors arbetskraft) och »drömfabriken« (som exploaterar människors begär, fantasier och drömmar), som Thörn skriver i en analys inspirerad av filosofen och sociologen Herbert Marcuse. Dessutom tar Thörn i bruk ett annat utopibegrepp än Balibar och Boltanski, nämligen det som han kallar »nutopi«. Det handlar om att framtiden iscensätts här och nu, där musikens roll ägnas särskilt intresse.

Avsnittet och hela numret avslutas med ett samtal med författaren och kulturskribenten Agneta Pleijel, som har en bakgrund inom svensk feminism och vänster och som bland annat skrivit om den ryska revolutionären Alexandra Kollontaj. Pleijels påpekande att det som framstår som en utopi i ett visst sammanhang tenderar att bli något som tas för givet i ett annat sammanhang tillför ytterligare en vinkel i utopifrågan. Samtalet sträcker sig från ryska revolutionen 1917 fram till i dag och metoo-rörelsen via det svenska 1968. Pleijel formulerar å ena sidan en kritik

av revolution som form för samhällsförändring och lägger å andra sidan fram en analys av kampen för kvinnors frigörelse och likaberättigande. Denna kamp betraktar hon som världens äldsta ännu pågående revolution.

Revolutionens (in)aktualitet

När man i dessa dagar blickar tillbaka mot de revolutionära händelserna för femtio, sjuttio och hundra år sedan är det lätt hänt att nå fram till slutsatsen att vår samtid präglas av revolutionens *inaktualitet*. Detta skulle delvis kunna vara en synvilla som har att göra med att revolutionära händelser har en tendens att framstå som avlägsna på förhand men som sannolika i efterhand. Men det kan även bero på vad man letar efter.

Den som letar efter en massrörelse som kallar sig antikapitalistisk och revolutionär och dessutom har kapacitet att utmana den politiska makten och det kapitalistiska systemet får leta länge. Problemet är att en sådan slutsats förutsätter att man reducerar revolutionen till en fråga om rörelsernas, partiernas och fackföreningarnas självbild, motiv och medvetna strategier. Dessutom ställer man ett krav på att den revolutionära rörelsen ska ha uppnått enhet redan före den revolutionära situationen. På det viset riskerar man att blanda samman frågan om revolutionär potential och revolutionens politiska och ekonomiska villkor med revolutionära

resultat, eftersom den enhet som revolutionärt kollektivt handlande förutsätter snarare är en effekt av organisering, mobilisering och rörelse inom ramen för specifika sociala och ekonomiska villkor än ett på förhand givet villkor.

Genom att läsa revolutionsanalyser som exempelvis Arendts *On Revolution* påminns vi tvärtom om att många revolutionärer och revolutionära rörelser börjar som sammanslutningar med relativt modesta krav. Utifrån denna horisont är det i mötet mellan vissa historiska omständigheter och slumpartade händelser som en spänd politisk situation kan övergå i revolution. Om man utifrån en sådan premiss söker efter revolutionen i samhälleliga förutsättningar och i samspelet mellan protesterörelser, radikaliserade partier och fackföreningar och sociala spänningar, är svaret på frågan om revolutionens aktualitet inte längre lika självklart.

För även om vi lever i en tid då revolutionen förknippas med det förflutna, så är den politiska situationen förvirrande och motstridig för att inte säga kaotisk. Finanskrisen 2007–2008 blev djupare och fick mer utdragna verkningar än många hade trott och hoppats. I stället för en snabb återhämtning följde en rad kriser och problem som ekonomen Michael Roberts sammanfattande kallar »den långa depressionen».¹⁰ När de politiska svaren på arbetslöshet, skuldkris och bankkrascher skulle formuleras var

10. Michael Roberts, *The Long Depression* (2016).

den nyliberala politikens ideologiska ställning försvagad. Detta ledde till ett ställningskrig mellan den nyliberala hegemonin och krav på alternativ krispolitik, vilket kulminerade i Internationella valutafondens, EU-kommissionens och Europeiska centralbankens stenhårda politik mot den grekiska vänsterregeringen – ett hotande exempel för alla politiska krafter som skulle vilja verka för en annan framtid.

Problemformuleringen i krisens kölvatten har i mångt och mycket handlat om kritik mot ett korrumpert etablissemang som tappat markkontakt och behöver plockas ned på jorden. »Med början 2008 på Island, och sedan med full kraft i Egypten, Tunisien, Spanien, Grekland och Portugal«, skriver en av de mest inflytelserika rörelseforskarna Donatella della Porta, »väcktes ilska mot den politiska klassens korruption [...] och dess [...] oförmåga att hantera den ekonomiska krisen.«¹¹ Under de följande åren, menar della Porta, protesterade demonstranter i Venezuela, Brasilien, Ryssland, Bulgarien och

Turkiet mot vad de uppfattade som staternas och regeringarnas otlyglade och farliga urartning, den ökade ojämlikheten och människors lidande.¹²

I vissa fall handlar det om protester som relativt enkelt kan placeras till vänster på den politiska skalan. Förutom de protester som della Porta tar upp kan nämnas Occupy-rörelsen; de chilenska studentprotesterna mot avgifter i den högre utbildningen och mot ökad ojämlikhet mellan 2011 och 2013; de irländska protesterna mot privatisering av vatten; de franska protesterna mot nyliberala reformer av arbetsmarknaden i form av Nuit Debout, som under flera månader ockuperade Place de la République i Paris och som spred sig till fler än sextio andra franska städer under våren 2016; den brittiska kampanj som ledde till att Jeremy Corbyn, som kallar sig socialist och marxist, valdes till partiledare för Labour under 2015; Bernie Sanders presidentvalkampanj, som nådde stora framgångar med budskapet om att USA behöver en politisk revolution.¹³ Vi ser också omfattande

11. Donatella della Porta, *Social Movements in Times of Austerity. Bringing Capitalism Back Into Protest Analysis* (2015), s. 27–28; jfr Margit Mayer, Catharina Thörn och Håkan Thörn, »Rethinking Urban Social Movements, »Riots« and Uprisings: An Introduction«, i Mayer, Thörn och Thörn (red.), *Urban Uprisings. Challenging Neoliberal Urbanism in Europe* (2016), s. 4–6; Armine Ishkanian och Marlies Glasius, »Resisting neoliberalism? Movements against austerity and for democracy in Cairo, Athens and London« (2018), s. 2.

12. della Porta, *Social Movements in Times of Austerity* (2015), s. 27–28.

13. Mayer, Thörn och Thörn, »Rethinking Urban Social Movements« (2016), s. 5; Carl Wilén, »Det nya franska motståndet måste välja sida«, i *Svenska Dagbladet* den 30 april 2016; Johan Apel Röstlund, »Irländare kämpar för rätt till vatten«, i *Arbetaren* den 17 oktober 2014; Richard Seymour, *Jeremy Corbyn. The Strange Rebirth of Radical Politics* (2017).

lokala mobiliseringar mot strukturell rasism och segregering. Ett särskilt uppmärksammat exempel är förstas Black Lives Matter, en medlemsstyrd rörelse som organiserar lokalsamhällen mot polisvåld och för »reparativ rättvisa«.¹⁴

Men vi har även bevittnat en kraftig framgång för direkt reaktionära rörelser som utmärker sig genom sin anti-feminism, islamofobi eller antisemitism. Rörelseforskare har exempelvis visat hur en gränsöverskridande europisk rörelse bestående av reaktionära krafter inom katolska kyrkan och högerpopulistiska partier tar form.¹⁵ Dessa etablissemangskritiska rörelser kan svårigen betraktas som revolutionära. Men den situation i vilken de växer fram kan lika fullt vara potentiellt revolutionär.

Förutom ovannämnda skäl till att frågan om revolution tycks frånvarande finns ett som har med fokus att göra. Vi har vant oss vid att betrakta Europa som världens centrum. När arbetarrörelsen försvagas här förutsätter vi lätt att den gör det överallt. Men om vi lyfter blicken och ser bortom Europa ser det annorlunda ut. I boken *Global Slump* undersöker statsvetaren och aktivisten

David McNally olika former av motstånd i dag. McNally menar att det är utanför Europa och USA som motståndet utvecklas i intressant riktning – till exempel strejkvågen i Guadeloupe och Martinique 2009 samt striderna i den mexikanska kommunen Oaxaca, vilka inleddes 2006 och som i vissa stycken fortfarande pågår. I det första fallet slöt ett femtiotal fackföreningar och sociala rörelser sig samman i ett gemensamt program mot exploatering. Tillsammans tvingade de fram dels stängning av banker, bensinstationer, skolor, myndighetskontor och hotell, dels beslut om att sänka kostnaden för vatten, anställa fler lärare, frysa räntor och stoppa vräkningar. McNally konstaterar att dessa exempel visserligen inte visar hur grundläggande kapitalistiska sociala relationer kan upphävas. Men de visar att arbetarklassen fortfarande är en kraft att räkna med om den lyckas utveckla strategier, metoder och allianser som är anpassade till nya förhållanden.¹⁶

En annan följd av att vidga synfältet och blicka bortom Europa och USA är att vi upptäcker att de former av motstånd som kan framstå som förlegade i vår del av världen fortfarande har

14. Keeanga-Yammattha Taylor, *From #BlackLivesMatter to black liberation* (2016). Reparativ rättvisa är en kriminologisk term för efterarbete i syfte att läka skador som uppstått i samband med övergrepp.

15. Roman Kuhar och David Paternotte (red.), *Anti-gender campaigns in Europe. Mobilizing against equality* (2017).

16. David McNally, *The Global Slump. The Economics and Politics of Crisis and Resistance*, (2010), s. 61–68. För en studie av förändrade villkor för klasskonflikter i USA, se Kim Moody, *On New Terrain. How Capital is Reshaping the Battle Ground of Class War* (2017).

en potential i andra delar av världen. I länder som Kina är industrierna en central plats för klasskonflikter. Den kraftiga tillväxten har följts av vågor av strejker och konflikter. Forskare talar om en kvalitativ förändring i konfliktmönstren, där arbetarrörelsen går från att använda stridsåtgärder defensivt till att sätta in dem offensivt för att höja löner, förbättra arbetsförhållanden och erkännas som motpart.¹⁷ Under det senaste decenniet har stridbarheten ökat

också bland de många migrantarbetare som arbetar i industrierna.¹⁸

Om inte annat visar denna korta och begränsade utblick över motståndets och protesternas mönster i dag att revolutionen kanske är mer aktuell än den vid första anblicken verkar när vi jämför vår samtid med 1917, 1949 och 1968. Det återstår förstås att se om dessa rörelser kommer att utveckla revolutionära mål och strategier som kan leda till revolutionära resultat.

---

17. Manfred Elfstrom och Sarosh Kuruvilla, »The changing nature of labor unrest in China«, i *ILR Review* volym 67, nr 2 (2014), s. 453–480.

18. Kevin Gray och Yongseok Jang, »Labour unrest in the global political economy. The case of China's 2010 strike wave«, i *New Political Economy* volym 20, nr 4 (2015), s. 594–613.